

УДК 821.14'06-3:81'255.4

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.32.1.26>

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ
У РОМАНІ КОЛЛІН ГУВУР «ЗАЛИШІСЯ, ЯКЩО КОХАЄШ»**

**PECULIARITIES OF TRANSLATION OF PHRASEOLOGICAL UNITS
IN COLLEEN HOOVER'S NOVEL "IT STARTS WITH US"**

Петровська Н.М.,

orcid.org/0000-0002-8028-1847

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов гуманітарних спеціальностей

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Предметом розгляду цього дослідження є фразеологічні єдності в перекладацькому аспекті. У статті розглядаються особливості перекладу з англійської мови на українську фразеологічних одиниць у романі Коллін Гувер «Залишся, якщо кохаєш» (Colleen Hoover "It starts with us"). Нами було розглянуто та проаналізувати варіанти перекладу, здійснені перекладачкою Ольгою Бондаренко, у порівнянні зі словниковими відповідниками.

Фразеологічні одиниці (ФО) досить часто використовують у художній літературі. У статті розглянуто поняття фразеологічної одиниці. Зазначено, що фразеологічні одиниці – групи слів – не є механічною сумою значень кожного окремого елемента; вони містять інформацію, пов'язану з певними асоціаціями у свідомості мовця/перекладача.

Проаналізовано 40 фразеологічних одиниць, які зустрілися у романі. Визначено групи фразеологічних одиниць: вербальні, номінативні, компаративні. Наведено приклади фразеологічних одиниць, та варіанти їх перекладу автором перекладу роману у порівнянні зі словниковими перекладами деяких з них.

Варіанти перекладу, визначені нами: фразеологічний еквівалент, фразеологічний аналог та описовий/вільний переклад. Наведено приклади перекладу описовим способом деяких фрагментів тексту.

Проаналізовані фразеологічні одиниці представлені у таблиці, з якої видно кількість вживаних прикладів кожної групи фразеологізмів за видом перекладу. Проаналізувавши фразеологічні одиниці у досліджуваному художньому творі, ми дійшли висновку, що найбільша кількість вживань фразеологізмів першого типу (вербального) – 21 одиниць; далі слідують номінативні – 10; на третьому місці – фразеологізми компаративні, їх кількість складає 9 одиниць. Як демонструють показники таблиці, найчастотнішим видом перекладу виявився вид перекладу "фразеологічний аналог" (17 ФО), "фразеологічний еквівалент" (15 ФО) займає другу позицію, на третьому місці – "описовий переклад" (8 ФО).

Велика кількість яскравих прикладів фразеологічних одиниць, використаних талановитою американською письменницею, а також цікавий сюжет книги зробили роман надзвичайно популярним, а вдалий переклад поширив коло україномовних читачів.

Ключові слова: вербальні/номінативні/компаративні фразеологічні одиниці, фразеологічний еквівалент, фразеологічний аналіз, описовий/вільний переклад, частота вживань.

Peculiarities of translation of phraseological units in Colleen Hoover's novel "It starts with us". The subject of consideration of this study is phraseological unities in the translational aspect. The article examines the peculiarities of the translation from English into Ukrainian of phraseological units in Colleen Hoover's novel "It starts with us". We considered and analyzed the translation options made by the translator Olga Bondarenko in comparison with dictionary counterparts.

Phraseological units (Ph.U) are quite often used in fiction. The article discusses the concept of a phraseological unit. It is noted that phraseological units – groups of words – are not a mechanical sum of the values of each individual element; they contain information related to certain associations in the mind of the speaker/interpreter.

In the novel 40 phraseological units were analyzed. Such groups of phraseological units were defined: verbal, nominative, comparative. Examples of phraseological units and variants of their translation by the author of the translation of the novel were given in comparison with the dictionary translations of some of them.

Translation options defined by us are as following: phraseological equivalent, phraseological analogue and descriptive/free translation. Examples of descriptive translation of some text fragments were given.

The analyzed phraseological units are presented in the table, which shows the number of used examples of each group of phraseological units by type of translation. Having analyzed the phraseological units in the researched artistic work, we came to the conclusion that the largest number of uses of phraseological units of the first type (verbal) is 21 units; followed by the nominative – 10; the third place is occupied by comparative phraseological units, their number is 9 units. As it is shown in the table, the most frequent type of translation turned out to be "phraseological analogue" (17 Ph.U), "phraseological equivalent" (15 Ph.U) takes second place, and "descriptive translation" (8 Ph.U) takes the third place.

A large number of bright examples of phraseological units used by a talented American writer, as well as an interesting plot of the book, made the novel extremely popular, and a successful translation spread the circle of Ukrainian-speaking readers.

Key words: verbal/ nominative/ comparative phraseological units, phraseological equivalent, phraseological analysis, descriptive/ free translation, frequency of use.

Постановка проблеми. Ця стаття присвячена аналізу англійських фразеологічних одиниць та способам їх перекладу українською мовою в художньому творі.

Актуальність статті пояснюється необхідністю вивчення лексичного та граматичного наповнення фразеологічних одиниць (ФО), моделей їх побудови, особливостей вживання в умовах міжкультурного діалогу з метою рішення численних комунікативних завдань.

Мета даного дослідження – проаналізувати основні особливості перекладу фразеологічних одиниць у романі Коллін Гувер «Залишся, якщо кохаєш», використані перекладачем даного твору.

Для досягнення мети були поставлені такі *завдання*: розглянути поняття фразеологічної одиниці, її особливості та принципи класифікації фразеологізмів; визначити основні способи перекладу фразеологічних одиниць; проаналізувати варіанти перекладу, здійснені перекладачкою цього роману Ольгою Бондаренко, у порівнянні зі словниковими відповідниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам перекладу було присвячено багато наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних мовознавців: О.О. Потебні, І.В. Корунця, М.М. Полужина, О. Тайтлера, Е. Доле та ін.

Фразеологічні одиниці стали об'єктом дослідження таких відомих лінгвістів як Ш. Баллі, І.О. Бодуен де Куртене, О. Есперсен, Р.П. Зорівчак,

та багатьох інших. Вони ґрунтовно дослідили синтаксичну природу словосполучень, а також висвітлили стилістико-семантичні особливості стійких комплексів слів.

Переклад – це відтворення оригіналу засобами іншої мови із збереженням єдності змісту і форми. Завдання перекладача – передати засобами іншої мови цілісно і точно зміст оригіналу, зберігши його стилістичні та експресивні особливості. Під «цілісністю» перекладу слід розуміти єдність форми і змісту на новій мовній основі.

Теоретичною базою дослідження послужили роботи Етьєна Доле та Олександра Тайтлера.

Найвідомішою роботою Е. Доле став трактат «Про те, як якісно перекладати з одної мови на іншу». Його п'ять принципів перекладу стали п'ятьма заповідями для усіх перекладачів світу: 1) в досконалості розуміти зміст тексту, що перекладається, і намір автора, якого він перекладає; 2) досконало володіти мовою, з якої перекладає, і так само чудово знати мову, якою перекладає; 3) уникати тенденції перекладати слово в слово, бо це спотворило б зміст оригіналу і оригінал втратив би красу; 4) використовувати у перекладі загальноновживані форми мови; 5) правильно вибираючи та розташовуючи слова, передавати загальне враження від оригіналом у відповідній тональності [1].

О. Тайтлер, автор книги «Принципи перекладу», наполягав на наступних принципах

щодо перекладу: максимально точно донести ідеї, викладені в тексті, що перекладається; використовувати в перекладі той самий стиль викладу, що й у тексті, що перекладається; необхідно, щоб перекладений текст не викликав якесь непорозуміння з боку читача, він повинен сприйматися читачем так само легко, як оригінальний твір [2].

На думку вчених М.М. Полюжина, Н.М. Максимчук та Л.Ф. Омельченко, слід розрізняти такі види перекладу:

Адекватний, який передбачає вичерпну передачу змісту оригіналу і повноцінну функціонально-стилістичну відповідність йому. Е.г. *“Help yourself”* – «візьміть, будь ласка», або «частуйтеся, будь ласка».

Дослівним/прямим вважається переклад, який відтворює структуру іншомовного речення без зміни конструкції і без істотної зміни порядку слів.

Буквальний переклад. Оскільки можна встановити шість мовних рівнів (*рівень фонетики, морфетики, слова, словосполучення, речення і всього тексту*), то і в процесі перекладу варто орієнтуватися на необхідний у даному випадку рівень. Е.г. *Liverpool* – Ліверпуль; *Churchill* – Черчіль; *speaker* – спікер. Все це випадки транскрибованого перекладу, виконаного по фонемно. Слово *“one-side-ness”* – *одно-сторонність* перекладено, наприклад, поморфомно.

Вільним вважається переклад, який не вимагає адекватної передачі стилю оригіналу (*наприклад, переклад старовинних текстів з інформаційною метою*). Вільним є також прозаїчний переклад віршованих творів. У вільному перекладі дозволяється скорочувати оригінал, опускати другорядні деталі [3, с. 5–6].

Переклад фразеологічних одиниць – традиційно актуальна тема для перекладацького загалу, оскільки саме передача іншомовних фразеологізмів викликає ряд труднощів. У силу свого семантичного багатства, образності, лаконічності і яскравості фразеологія грає в мові дуже важливу роль. Особливо широко фразеологізми використовуються в усному мовленні, в художній і політичній літературі. Вибір того чи іншого виду перекладу залежить від особливостей фразеологічних одиниць, які перекладач повинен розпізнати і зуміти передати їх значення, яскравість і виразність. Основні способи перекладу фразеологічних одиниць – це, калькування, описовий переклад, контекстуальна заміна, фразеологічний еквівалент, фразеологічний аналог [4, с. 72]. Р.П. Зорівчак зазначала, що слово-аналог не зафіксоване у лінгвістичних словниках і є близьким за звучанням до

терміну аналогія, що має інше значення – «уподібнення, викликане впливом одних елементів мови на інші». Дослідниця виділяє лише повні і часткові фразеологічні еквіваленти [5].

При дослідженні фразеологічного складу сучасної англійської мови потрібно ознайомитися з поняттями ідіоми (чи фразеологічної одиниці), представленими в різних лінгвістичних джерелах. Визначення загального характеру фразеологізму дав Ш. Баллі: «визначаючи їх як поєднання, що міцно ввійшли в мову, називаються фразеологічними зворотами» [6].

Фразеологічні одиниці – групи слів – не є механічною сумою значень кожного окремого їх компонента. Вони містять додаткову інформацію, пов'язану із певними асоціаціями у свідомості мовця. Адекватність їх перекладу передбачає відтворення саме асоціативного компонента фразеологічних одиниць задля забезпечення їх функціональності, виконання відповідної, визначеної, прагматичної функції у мові перекладу. Не стільки передача денотативної, скільки збереження образу та стилю має бути при цьому головною умовою досягнення еквівалентності перекладу [7, с. 77].

Існують різні підходи щодо принципів класифікації фразеологізмів, а саме структурно-семантичний, граматичний та функціонально-стилістичний.

І.В. Корунець, схиляється до класифікації, що пов'язана з частинами мови, до яких належать компоненти фразеологічних одиниць. На його думку це такі ФО:

1) **дієслівні**. Найпростішим дієслівним утворенням є поєднання дієслова з іменником, е.г.: *raise Cain* – *скандалити, підняти галас*; фразеологічних висловлювань, е.г.: *to start business from scratch* – *починати все з нуля*; фразеологізми, які починаються із допоміжних дієслів *be* та *have*, е.г.: *be on one's bones* – *дійти до крайності, бути у тяжкому матеріальному становищі*; *have a bone in one's throat* – *бути не в змозі сказати ні слова*;

2) **субстантивні**. Найхарактернішою структурною моделлю є прийменниково-іменникове утворення. Е.г.: *big card* – *туз*; *the Trojan horse* – *троянський кінь*; два іменника, пов'язані прийменником, наприклад: *a dog in the manger* – *собака на сні*;

3) **адвербіальні (якісні і обставинні адвербіальні)**, е.г.: *tit for tat* – *в кінці кінців*;

4) **національні**, е.г., тільки в англійській мові існують фразеологізми *to cut off with a shilling*; *to accept the Chiltern Hundreds* і тільки в українській мові знайдемо такі фразеологічні вирази, як: *впіймати облизня*; *пекти раків*; *утерти носа*;

5) *міжнародні*. e.g., *to cross the Rubicon* – *перейти рубікон*; *I came, I saw, I conquered* – *прийшов, побачив, переміг*; *prodigal son* – *блудний син*; *to be in the seventh heaven* – *бути на сьомому небі* [8, с. 165].

Виклад основного матеріалу. Фразеологічні одиниці є досить поширеним засобом вираження образів, їх часто використовують у художній літературі. Вони допомагають інакше сприймати інформацію, впливають на уяву. Вони роблять текст цікавішим, виразним, допомагають створювати певні образи під час читання. Дуже важливо розпізнати у тексті фразеологізми та знайти оптимальне перекладацьке рішення. Дуже важливо враховувати нюанси перекладу фразеологічних одиниць.

На наш погляд, автору роману вдалось яскраво описати образи своїх героїв, часто вживаючи англійські фразеологізми, а перекладачка вміло передала ці образи засобами української мови і зберегла наміри талановитої американської письменниці.

Матеріалом нашого дослідження послужив роман Коллін Гувер «Залишся якщо кохаєш». Книга є продовженням роману «It ends with us» («Покинь, якщо кохаєш»). Авторка двотомника Коллін Гувер – популярна сучасна американська письменниця, відома своїми романами в жанрі романтики для молоді (і не тільки) про людські почуття та родинні стосунки. Майстерний переклад українською зроблений Ольгою Бондаренко.

У процесі роботи над текстами оригіналу і перекладу нами було розглянуто 40 ФО.

Аналізуючи вживання ФО у текстах оригіналу і перекладу, ми розподілили їх за групами. При розподілі нами використано граматичні ознаки фразеологічних одиниць, на базі підходу І.В. Корунця, який схилявся до класифікації, пов'язаної з частинами мови. Нами визначено три групи ФО: **I. Вербальні; II. Номінативні; III. Компаративні.**

До першої групи увійшли дієслівні (V) та ФО з дієсловом “to be” (V-to be); до другої – прикметник+іменники (adj+N) та (N(+N/+pr)); до третьої – дієслово “like”+іменник (like+N), “feel (like)”+дієслово/іменник (feel+V/N), прикметник ступеню порівняння (Adj); іменник з порівнянням когось/чогось (figN).

Способи/види перекладу наступні: **адекватний, вільний** (за М.М. Полужиним), **фразеологічний аналог, фразеологічний еквівалент, описовий** (за Р.П. Зорівчак). Зазначимо, що переклад усіх проаналізованих нами ФО ми розцінюємо як адекватний.

Групи, види перекладу і кількість їх вживань представлено у таблиці.

Наведемо конкретні приклади ФО і способи їх перекладу українською мовою, використані авторкою перекладу згідно виділених нами груп ФО.

I. Вербальні

1. V: *to hold one's breath in anticipation* – *завмирати в очікуванні* (b); *to go through smb's mind* – *впадати комусь на гадку* (a); *to create a lull in one's conversation* – *робити в розмові паузу* (a); *to make a bee line* – *одразу прямувати* (b); *to*

Таблиця 1

Кількість вживань ФО за видами перекладу

Група ФО	Кількість вживань (разом за видами перекл.)	Вид перекладу		
		(a): Фразеологічний еквівалент (кількість вживань)	(b): Фразеологічний аналог (кількість вживань)	(c): Вільний/описовий (кількість вживань)
1. V	16	4	10	2
2. V-to be	5	3	2	-
Разом:	21	7	12	2
1. adj+N	3	2	1	-
2. N(+N/+pr)_))	7	1	-	6
Разом:	10	3	1	6
1. like+N	2	2	-	-
2. feel+V/N +V/N +V/N	3	1	2	-
3. figN	2	1	1	-
4. Adj	2	1	1	-
Разом:	9	5	4	-
Заг. кількість:	40	15	17	8

collect emotions – зібратися (b); *to put two and two together* – зводить все до купи (b); *to second-guess* – засумніватися (b); *to run in different circles* – мати різні кола спілкування (a); *to brush everything under a rug* – замовчувати про все (b); *to catch off guard* – звучати несподівано (b); *to sense the storm brewing* – відчувати наближення лиха (b); *to piss smb off* – розізлити когось (b); *to call smb and ask for points* – зателефонувати за поясненнями (b); *to see the flicker in smb's eyes* – побачити вогник у очах (a).

Два приклади перекладу наводимо повністю (у реченні). Вони перекладені описово, спираючись на контекст. I'll let him do dishes for an hour or so and then *we'll call it even*. – Хай помие посуд годинку-другу, та й годі з нього (c). (Словниковий варіант перекладу: *to be/to get/to call it even* – звести рахунки, розквитатися [9, с. 469]).

Fingers crossed (to keep fingers crossed) they don't look too hard into the enrollment forms I had to fill out. I lied a little". – «Сподіваюся, що вони не надто» присікуватимуться до формулярів – «я в них трошки прибрехав» (c). (Словниковий варіант перекладу: *to have/t keep one's fingers crossed for smb/smith* – молитися з за когось/щось [9, с. 508]).

2. V-to be: *to be still in the back of smb's mind* – досі думати про когось (a); *to be on the verge of breakdown* – бути на межі зриву (a); *to be a thing* – бути парною (a); *to be all-in with smb* – Я з головою занурилася в стосунки з кимось (b); *to be the straw that broke the camel's back* and got me kicked out in the first place – бути останньою краплею (b).

II. Номінативні

adj+N: *cheesy lines* – солодоцарі коментарі (b); *full-on conversation* – поговорити про все (a); *get-to-know-you questions* – ознайомчі запитання (a);

N (+N/+pr): *problem-solving Sunday* – неділя, присвячена розв'язанню проблем (a); *hand-me-down* – речі, які дісталися мені від когось (про одяг) (c).

У тексті твору зустрічається фразеологізм *ride-or-die friend* (Значення: A best friend who is loyal, trustworthy, and will always have your back [10]. Переклад: вірний, надійний, який завжди буде за тобою.) Авторка перекладу роману переклала ФО описовим способом, тому наводимо його повністю. *She's not ride-or-die friend*, nor is she a ride-or-die sister. – Вона не з тих, хто ладен на все заради подруги, як і заради брата (c).

Наведемо також вдалі варіанти перекладу ФО *sit-down*, використані у чотирьох різних ситуаціях: *have a sit-down* – бути поряд; *had a serious*

sit-down – настав час серйозно поговорити; *to have that sit-down* with Ryle, I told I wanted – поговорити з Райлі, як тобі розповідала; *planned sit-down* запланована розмова (c). (Словниковий варіант перекладу: сидячий, сидяча демонстрація/страйк, коротка нарада [11, с. 496]).

III. Компаративні

like+N: *like lightning rod* – наче наелектризовані (a); *like a bully to the bullies* – найперший серед розбишак (a);

feel (like) +V/N: I *feel I look ninety* – Відчуваю себе чудово (на всі 100) (b); *to feel so tongue-tied* – відчувати, ледве рота можна розтулити (a); *my heart feels like it's tumbling down my rib cage like a Plinko chip*. – Він говорить так упевнено, що моє серце летить у п'яти, наче фішка у гри «Плінко» (b);

figN: It's just a *week from the hell* – Не тижень, а пекло (a); *a spitting image of her mother* – точна копія мамі (b);

Adj : *to choose the lesser of two evils* – обрати менше лихо (b); *It's more of a sand box game* – Це гра типу «пісочниця» (a).

Відмітимо також, що авторка роману досить широко використовує слова, що пишуться через дефіс. Загальна кількість їх складає 13 одиниць. Крім зазначених у номінативній групі N(+N/+pr) для дослідження цікавими є варіанти перекладу таких ФО у контексті. E.g. I don't know how I supposed to have a *full-on conversation* with him about everything over the last *twenty-four hours* when I *feel so tongue-tied* around him. – Я не розумію, як можу нормально поговорити з ним про все, що впало мені на гадку за цю добу, коли ледве рота можу розтулити в його присутності. I am *all-in with* Atlas, and I want to be present in that part of my life. – Я з головою занурилася в стосунки з Атласом і хочу бути стовідсотково присутньою в них. Once we we're in the office, I *second-guess* myself. – Коли ми зайшли до кабінету, я засумнівалася.

Отже, проаналізувавши ФО у досліджуваному художньому творі, ми дійшли висновку, що найбільша кількість вживань фразеологізмів першого типу (вербального) – 21 одиниці; далі слідує ФО номінативні – 10; на третьому місці – фразеологізми компаративні, їх кількість складає 9 ФО. Як демонструють показники таблиці, найчастотнішим видом перекладу виявився вид перекладу «фразеологічний аналог» (17 ФО), «фразеологічний еквівалент» (15 ФО) займає другу позицію, на третьому місці – «описовий переклад» (8 ФО). Таблиця також містить показники видів перекладу по кожній групі фразеологічних одиниць.

Ми лише звернемо увагу на той факт, що описовий переклад не зустрівся при перекладі компаративного виду перекладу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У результаті дослідження ми дійшли висновку, що перекладу фразеологізмів приділено чималу увагу в теоретичних роботах та у посібниках, в яких особлива увага приділялася перекладу творів художньої літератури. Крім того, у роботі були розглянуті особливості перекладу фразеологічних одиниць.

У результаті дослідження було визначено, що при перекладі фразеологічних одиниць перед

перекладачем на сучасному етапі стоять такі основні завдання, як суворе дотримання норм сполучуваності слів та передача образності фразеологізмів. Нами проаналізовані особливостей перекладу з англійської мови на українську фразеологічних одиниць у вищезгаданому романі Коллін Гувер, а також порівняння їх художнього перекладу, зробленого Ольгою Бондаренко з перекладом, запропонованим словниками.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у розгляді вживань прислів'їв та приказок і варіантів їх перекладу у художніх текстах, зокрема в одному чи кількох інших романів Коллін Гувер, багатих на лексику емоційної виразності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. La manière de bien traduire d'une langue en autre – Gallica – Bn F. URL: https://www.google.com/search?sca_esv=598740777&hl (дата звернення: 5. 02.2024).
2. Alexander Fraser (Lord Wood house lee). Essay on the Principles of Translation. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Essay_on_the_Principles_of_Translation.html?id=pPmJz1mnN_Tytler (дата звернення: 19.01.2024).
3. Полюжин М.М., Максимчук Н.М., Омельченко Л.Ф. Теорія і практика перекладу з англійської мови на українську. Київ : РОБО Укрвузполіграф, 1991. 96 с.
4. Кревсун Я. Основні шляхи перекладу фразеологічних одиниць. *Матеріали V Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції*. Суми : СумДУ, 2015. С. 71–72.
5. Зорівчак З.П. Фразеологія як перекладознавча категорія (на матеріалі творів української літератури англійською мовою). Львів : Вища школа, 1983. 172 с.
6. Phraseology- Phraseonet.com. URL: www.phraseonet.com > phraseology (дата звернення: 12.02.2024).
7. Сінченко Є.І. Способи забезпечення адекватності перекладу фразеологічних одиниць *Науковий вісник ВНУ*. Луцьк, 2008. № 2. С. 77–79.
8. Корунець І.В. Порівняльна типологія англійської та української мов. навч. посібник. Вінниця : Нова книга, 2003. 458 с.
9. Англо-український словник / Гороть Є.І. та ін. Вінниця: Нова книга, 2006. 1700 с.
10. 10 Signs of a Ride or Die Friend (& What it Means to Be One) URL: <https://socialself.com/blog/ride-die-friend/> (дата звернення: 9.02.2024).
11. Загнітко А.П., Данилюк І.Г. Великий сучасний англо-український україно-англійський словник. Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. 1008 с.

ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ:

1. Гувер Коллін. Залишся, якщо кохаєш. переклад з англ. О. Бондаренко. Харків : Біват, 2024. 288 с.
2. Hoover Colleen. It starts with us. New York: Simon & Schuster. 2022. 336 p.